

NazÄ±m Hikmet: Äziirden Siyasete, Siyasetten Äziire...

08/06/2009 19:18 by keditÄŕ

NazÄ±m bÄŕÄ¼cÄ¼dÄ¼r, gÄ¼cÄ¼ ve ÄŕaÄŸrÄ±sÄ± buradan gelir: Äziiriyle ve eylemiyle, yaÄŸamÄ±nda ve ÄŕÄ¼mÄ¼nde, insanlarÄ± tavÄ±r almaya zorlamÄ±ÄŸ, sanatÄ±n ve siyasetin kadrolarÄ±nÄ± ikiye bÄŕÄ¼mÄ¼ÄŸtÄ¼r: NazÄ±m'dan yana olanlar ve ona karÄŸÄ± olanlar.

Bunun aÄŸÄ±klanabilir nedenleri var: Äziiri yeniydi, hem iÄŸeriÄŸiyle hem de biÄŸimiyle TÄ¼rk edebiyatÄ±nÄ± organik geliÄŸimini yÄ±rtÄ±yordu.

Soylu bir aileden geliyordu ama kendi sÄ±nÄ±fÄ±na ihanet etmiÄŸ, ezilenlerin yanÄ±nda yer almÄ±ÄŸtÄ±. Ve sÄ±nÄ±fÄ±nÄ± onu geri alma, yeniden kendi iÄŸine katma ÄŸabalarÄ±na da kanmadÄ±.

Ä-te yandan, ÄŸok uzun sÄ¼rmeyen siyasal yaÄŸamÄ±nda da dik baÄŸÄ¼ bir tutum iÄŸinde olmuÄŸ, TÄ¼rkiye KomÄ¼nist Partisi'nde (TKP) bir muhalefet hareketi ÄŕrgÄ¼tlemiÄŸti.

Eski TKP'li romancÄ± Kerim Korcan, Harbiye KazanÄ±'nda, 1930'larda Parti Ä¼yelerinin NazÄ±m'la gÄŕrÄ¼ÄŸmekten nasÄ±l ÄŸekindiklerini anlatÄ±r.

TKP yÄŕnetiminin koyduÄŸu bu gÄŕrÄ¼ÄŸme yasaÄŸÄ±, Ä¼yelerin gÄŕzÄ¼nde NazÄ±m'a bÄ¼yÄ¼leyici bir kimlik kazandÄ±rmÄ±ÄŸ olmalÄ±. Bir tÄ¼r ÄŸeytan, hem iten hem ÄŸeken. NazÄ±m'Ä±n Äŕnderlik iddiasÄ±ndan vazgeÄŸmesi ve 1938'de de cezaevine girmesiyle birlikte bu ÄŸekiÄŸme de hÄ±zÄ±nÄ± yitirecektir.

NazÄ±m, Bursa Cezaevi'nden Kemal Tahir'e yazdÄ±ÄŸÄ± 10 Ä¼ubat 1941 tarihli mektupta, ÄŸÄŸyle diyor:

"En mÄ¼nasebetsiz hatta muzÄ±r insanlarla dahi mÄ¼nasebetinde emniyetli bir rahatÄ±ÄŸa kavuÄŸmak merhalesi vardÄ±r. Bunu benim sÄŸylediÄŸime hayret etme, bÄ¼tÄ¼n harici tezahÄ¼rlere raÄŸmen ben zaman zaman muayyen insanlar iÄŸin, belki uzun bir didiÄŸmeden sonra bÄŸyle emniyetli, unutkan bir rahatÄ±ÄŸa kavuÄŸurum."

NazÄ±m, Hikmet KÄ±vÄ±lcÄ±mlÄ± ile iliÄŸkisinden sÄŸz ederken yazÄ±yor bunlarÄ±. Ama bu baÄŸÄ¼ÄŸlamanÄ±n, bu iyileÄŸtirici unutuÄŸun, derece derece, NazÄ±m'Ä±n o dÄŸnemdeki baÄŸka muarÄ±zlarÄ±na yayÄ±ldÄ±ÄŸÄ±nÄ± da tahmin etmek zor deÄŸil: Hasan Ali Ediz'e, EczacÄ± VasÄ±fa, ReÄŸat Fuat Baraner'e, Ä°smaail Bilen'e, hatta ÄŸefik HÄ¼snÄ¼'ye... Ama Vedat Nedim'e ya da ÄŸevket SÄ¼reyya'ya deÄŸil...

YapÄ±tÄ±, kimi zaman ekmeÄŸe, fÄ±rÄ±ndan yeni ÄŸÄ±kmÄ±ÄŸ, dumanÄ± tÄ¼ten ekmeclere, ÄŸoÄŸu zaman da yazÄ±cÄ±sÄ±nÄ±n eril sesine raÄŸmen diÄŸil ve bereketli bir sonbahar topraÄŸÄ±na benzeyen cezaevi ÄŸiirleri, bu saÄŸÄ¼klÄ±, saÄŸaltÄ±cÄ± baÄŸÄ¼ÄŸla(n)manÄ±n kanÄ±tÄ±dÄ±r. Hem nedeni, hem sonucu...

Ama bu, sonradan oluyor, cezaevinde eski muarÄ±zlarÄ±yla arasÄ±na "emniyetli", koruyucu bir mesafe girdikten sonra ve asÄ±l, NazÄ±m'Ä±n eski "muzafferane" edasÄ± cezaevinin ve yaratÄ±cÄ± emeÄŸin sÄ¼zgecinden geÄŸerek yerini daha alÄŸakgÄŸnÄ¼ ve daha bilgece bir bakÄ±ÄŸa bÄ±raktÄ±ktan sonra... Ä¼Ä¼nkÄ¼ kendisi de biliyor, bu yeni yumuÄŸak tavra Kemal Tahir'in de "hayret edebileceÄŸini sÄŸyÄ¼yor.

GenÄŸlik yÄ±llarÄ±nda, 1920'lerde ve 1930'larda, coÄŸkulu, baÄŸÄ±na buyruk ve biraz da alaycÄ± bir davranÄ±ÄŸ iÄŸindedir NazÄ±m.

Doktor Hikmet KÄ±vÄ±lcÄ±mlÄ±, "GÄ¼nlÄ¼k AnÄ±lar"Ä±nda, NazÄ±m'dan sÄŸz ederken, ÄŸÄŸyle der:

"O, gÄ¼Ä¼yor mu, kÄ±zÄ±yor mu, alay mÄ± ediyor, ciddi mi... belli olmayan ince, sitemli bakÄ±ÄŸÄ± ile beni

sÄ¼zdÄ¼ (...) BÄŕyle baktÄ± mÄ±, sÄŕylediÄŸinden bambaÄŸka ÄŸeyler dÄ¼ÄŸÄ¼ndÄ¼ÄŸÄ¼, ÄŸoÄŸu karÄŸÄ±sÄ±ndakini atlattÄ±ÄŸÄ± yahut bir oyuna getirmek istediÄŸi anlaŸÄ±lÄ±rdÄ±. SatranÄŸta bu hali pek daha belli olurdu."

Aziz Nesin de, 1965'te Yeni Tanin'de, NazÄ±m'Ä±n "hayatÄ±nÄ± etkileyen (...) dÄŕrt psikolojik duygu" arasÄ±nda ÄŸunlarÄ± da sayÄ±yor:

"Bir bayrak olma, bayrak insan olma tutkusu (...) YalnÄ±z kalamayÄ±ÄŸÄ±, yalnÄ±z kalma korkusu."

Äžunu da dÄ¼ÄŸÄ¼nmek gerek: NazÄ±m, Sovyet devriminin iÄŸinde sosyalizme katÄ±lmÄ±ÄŸtÄ±, bu devrimin bÄ¼tÄ¼n coÄŸkusu ve sÄ±caklÄ±ÄŸÄ±yla sÄ¼rdÄ¼ÄŸÄ¼ 1921-22'de... Sovyet Rusya'da o yÄ±llarda yaÄŸanan kuraklÄ±ÄŸÄ± ve aÄŸlÄ±ktan kÄ±rÄ±lan insanlarÄ± gÄŕrmÄ¼ÄŸtÄ¼, doÄŸru, ama bunlarÄ± zaferin bir parÄŸsasÄ± olarak gÄŕrmÄ¼ÄŸtÄ¼: AÄŸlar, yÄ¼rÄ¼yorlardÄ±.

Sosyalizm, NazÄ±m iÄŸin, Äŕnce bir zafer sesiydi, bir ÄŕzgÄ¼rleÄŸmeydi, dikbaÄŸlÄ±, uzlaÄŸmaz bir tutumdu; yenilgiyi, geri ÄŸekilmeyi, kÄ±sÄ±tlanmayÄ±, kÄ±sÄ±lÄ±p kalmayÄ± sonra tanÄ±dÄ±.

Bu gururlu, muzafferane tavra, yine Doktor Hikmet'in anÄ±larÄ±ndan ve NazÄ±m-Kemal Tahir mektuplaÄŸmalarÄ±ndan ÄŸÄ±kan bir baÄŸka kiÄŸilik ÄŸizgisini, NazÄ±m'a aristokrat dedelerinden miras kalan o "kolayca alma, baÄŸÄ±nÄ± sormadan Ä¼zÄ¼mÄ¼nÄ¼ yeme" eÄŸilimini de eklersek, hem insanlarla ÄŸatÄ±ÄŸmaktan korkmayan hem de insansÄ±z kalmaktan Äŕlesiye korkan, onlara bulaÄŸmadan edemeyen bu egemen sÄ±nÄ±f kÄŕkenli genÄŸ devrimcinin saÄŸda ve solda bazÄ± kÄ±zgÄ±nlÄ±klarÄ±, bazÄ± hasetleri nasÄ±l da kÄ±ÄŸkÄ±rtÄ±lmÄ±ÄŸ olabileceÄŸini anlarÄ±z. (ÄŸyi bir NazÄ±m Hikmet eleÄŸtirmeni, ÄŸairin ÄŸiir ve mektuplarÄ±nda 'haset' sÄŕzcÄ¼ÄŸÄ¼nÄ¼n kaÄŸ kere geÄŸtiÄŸini saymalÄ±: Ä±Ä±kan toplam karÄŸÄ±sÄ±nda ÄŸaÄŸÄ±racaktÄ±r.)

Tepkileri gÄŕrelim ÄŸimdi de. NazÄ±m, 1930'larÄ±n baÄŸÄ±nda, gÄ±yabÄ±nda bir "TroÄŸkist polis muhalefeti kurmakla" suÄŸlanÄ±p TKP'den atÄ±lÄ±r. Bu sÄ±rada Doktor Hikmet, Parti'nin bir yasal aÄŸÄ±lÄ±mÄ± olarak Marksizm Biblioteki'nden bazÄ± kitaplar yayÄ±mlamaktadÄ±r.

Marksizm KalpazanlarÄ± Kimlerdir? kitabÄ±nda, Kerim Sadi'nin yanÄ±nda NazÄ±m'Ä± da hedef almÄ±ÄŸtÄ±r. Ä¼yÄ¼yÄ¼ Doktor'dan dinleyelim:

"Bir de Marksizm KalpazanlarÄ± Kimlerdir? kitabÄ±mda geÄŸen bir cÄ¼mlelik satÄ±r Ä¼zerine NazÄ±m kÄŕpÄ¼rmÄ¼ÄŸtÄ¼. Orada NazÄ±m'Ä±n burjuva sosyetesindeki durumuna iki sÄŕzcÄ¼kle dokunuluyordu. Kitapta sÄ±rf Kerim Sadi eleÄŸtiriliyordu. Parti'den, Äževket SÄ¼reyya ile ve NazÄ±m Hikmet iÄŸin niye susulduÄŸu soruldu. (Parti: Äžefik HÄ¼snÄ¼ Deymer) KonularÄ±n ayrÄ±lÄ±ÄŸÄ±nÄ± bilirdim. Yoksa, Kadronun Kadrosu diye yazdÄ±ÄŸÄ± uzun eleÄŸtiride, Äževket kalpazanÄ±nÄ± yerine oturtmuÄŸtum. Äžimdilik zihinleri karÄ±ÄŸtÄ±ran Kerim Sadi idi. Onu temizlemek aktÄ¼alite idi. Gerekirse gerekÄŸeli Kadronun Kadrosu yayÄ±nlanÄ±rdÄ±.

"NazÄ±m'a gelince, onun hakkÄ±ndaki fikrimi herkes biliyordu. Äžairdi. PiÄŸmandÄ±. ÄœzgÄ¼ndÄ¼. Bir tolerans payÄ± bÄ±rakmakta yarar olabilirdi. Israr edilmÄŸ: 'HiÄŸ deÄŸilse bu iki adam iÄŸin birer satÄ±r konulsun'. BiblioteÄŸe yeni kattÄ±ÄŸÄ±m BÄŕcÄ¼rgil de o kanÄ±daydÄ±lar ("BÄŕcÄ¼r": Hasan Ali Ediz.) Bir oyum vardÄ±, formelman. ÄŸoÄŸunluÄŸu uymamak harcÄ±m deÄŸildi. Bu tartÄ±ÄŸma sÄ±rasÄ±nda BÄŕcÄ¼r hemen kalem eline aldÄ±.

"Kitapta Äževket'le NazÄ±m'Ä±n adlarÄ±nÄ±n geÄŸtiÄŸi iki Ä¼ÄŸ satÄ±rÄ± dÄŕktÄ¼rÄ¼p ÄŕnÄ¼me koydu. YazÄ±daki kanÄ±, kelimesi kelimesine benim sÄŕylediklerimdi. BÄŕcÄ¼r onlarÄ± almÄ±ÄŸ, kendi karihasÄ±ndanmÄ±ÄŸ gibi ÄŕnÄ¼me sÄ¼rÄ¼yordu. Kara (EczacÄ±) VasÄ±f: 'Madem arkadaÄŸlar illa istiyorlar. Bizce de aykÄ±rÄ± deÄŸil. Koy bu iki satÄ±rÄ± kitabÄ±na, ne zararÄ± var?' " Doktor buna ÄŸÄŸyle cevap verir: "Biri:

GerekÅŸesiz yarÄ±m kalÄ±yor. YarÄ±m iÄŸi sevmem. Ä±tekisi: NazÄ±m 'beni kullanÄ±n' diye -ikiyÄ¼zlÄ¼ce de olsa- baÄŸvurup duruyor. Bir mola deniyelim. DÄ¼zelirse yazÄ±lÄ± hÄ¼kmÄ¼ kaldÄ±rmak gÄ¼ÅŸ olur. 'Sen hala NazÄ±m'Ä±n dÄ¼zelebileceÄŸini umuyor musun?' 'Ummak istiyorum'. 'Biz NazÄ±m') senden iyi tanÄ±rÄ±z. Merak etme. DÄ¼zelmez. Kamuoyunda kendisini bizdenmiÄŸÅŸesine gÄŸstermesinin ÄŸnÄ¼ne geÄŸmeli. Parti de bunu istiyor'.

"Disiplin disiplindir. Koydum Marksizm KalpazanlarÄ±nÄ±n iÄŸine o iki satÄ±rÄ±. DÄ¼ÄŸÄ¼nceme aykÄ±rÄ± deÄŸildi. Taktik bakÄ±mdan durdurmak istemiÄŸtim. Kitap ÄŸÄ±ktÄ±."

NazÄ±m'Ä±n "burjuva sosyetesini" ile iliÅŸkilerinden kastedilen eÄŸer edebiyatÄŸÄ±larla, Sabiha ve Zekeriya Sertel'lerle dostluÄŸu ise o dÄŸnemde NazÄ±m'Ä± cezalandÄ±ranlar arasÄ±nda bulunan ReÄŸat Fuat Baraner'in de aynÄ± ÄŸevreyle yoÄŸun bir iliÅŸkisi olduÄŸunu belirtmek gerekir.

Burjuva sosyetesini, o dÄŸnemde NazÄ±m'Ä± asimile etmek, kendine katmak istemiÄŸtir, bu doÄŸru, ama baÄŸaramamÄ±ÄŸtir. Åzundan: CÄ±lÄ±z ve kÄŸksÄ¼z TÄ¼rk burjuvazisinin, toplumdaki muhalif eÄŸilimleri massedecek, kendine baÄŸlayabilecek bir hegemonik konumu, bir ideolojik yayÄ±lma ve ÄŸzÄ¼mleme gÄ¼cÄ¼ yoktur. Muhalif muhaliftir, ezilmelidir.

Yeri gelmiÄŸken, NazÄ±m'Ä±n da bir kez, ama sadece tek bir kez, burjuvazi karÄŸÄ±sÄ±nda bocaladÄ±ÄŸÄ±nÄ±, direncini yitirdiÄŸini teslim etmek gerekir. 1938'de pratikte ÄŸmÄ¼rboyu hapis anlamÄ±na gelen aÄŸÄ±r cezaya ÄŸsarptÄ±rÄ±lÄ±nca, AtatÄ¼rk'e bir mektup yazarak "adalet ister":

"TÄ¼rk ordusunu 'Ä±syana teÄŸvik' ettiÄŸim gerekÅŸesiyle on beÄŸ yÄ±l aÄŸÄ±r hapis cezasÄ± giydim. Äzimdi de TÄ¼rk donanmasÄ±nÄ± 'isyana teÄŸvik etmekle' tÄŸhmetlendiriliyorum. TÄ¼rk inkÄ±labÄ±nÄ± ve senin yaptÄ±ÄŸÄ±n her ileri dev hamleyi anlayabilen bir kafam, yurdumu seven bir yÄ¼reÄŸim var. Askeri isyana teÄŸvik etmedim. Yurdumun ve inkÄ±lapÄŸÄ±n senin karÄŸÄ±nda alnÄ±m aÄŸÄ±ktÄ±r. (...) Askeri isyana teÄŸvik etmedim. Deli, serseri, mÄ¼rteci, satÄ±lmÄ±ÄŸ, inkÄ±lap ve yurt dÄ¼ÄŸmanÄ± deÄŸilim ki bunu bir an olsun dÄ¼ÄŸÄ¼nebileyim. (...) BaÄŸvurabileceÄŸim en inkÄ±lapÄŸÄ±n baÄŸ sensin. Kemalizmden ve senden adalet istiyorum. TÄ¼rk inkilabÄ±na ve senin baÄŸÄ±na and iÄŸerim ki, suÄŸsuzum."

Bir zaaf anÄ±nda yazÄ±lmÄ±ÄŸ olmalÄ± bu. Ama ÄŸunu da gÄŸirmek gerek: Mektubun ideolojik iÄŸeriÄŸi, 1920'lerde ve 1930'larda Kemalizmi desteklenmesi gereken bir "inkÄ±lap hareketi" olarak gÄŸren ve KÄ¼rt isyanlarÄ±nÄ± "mÄ¼rtencilik"le suÄŸlayÄ±p ezilmesini onaylayan TKP yÄŸnetimince ÄŸoktan oluÄŸturulmuÄŸtu.

Talihliydi NazÄ±m; mektup AtatÄ¼rk'Ä¼n eline geÄŸmedi. NazÄ±m da, hukuksal aÄŸÄ±dan haksÄ±zÄ±ÄŸÄ± aÄŸÄ±kÄŸa belli olan cezasÄ±nÄ±n bir bÄŸÄ¼mÄ¼nÄ¼ ÄŸekti. Bu arada TKP de bir "desantralizasyon" kararÄ± almÄ±ÄŸ, yani kendini feshetmiÄŸ, yani TÄ¼rk inkÄ±labÄ± iÄŸinde bir komÄ¼nist muhalefete gerek olmadÄ±ÄŸÄ±na karar vermiÄŸti... Ama burjuvazi kolayca baÄŸÄ±ÄŸlayamÄ±yordu.

NazÄ±m, 1951'de, afla ÄŸÄ±ktÄ±ktan sonra kaÄŸmak zorunda bÄ±rakÄ±ldÄ±ÄŸÄ±nda, Cumhuriyet gazetesinde Nadir Nadi, ÄŸunlarÄ± yazacaktÄ±:

"Yurdundan kaÄŸarak Demir Perde gerisine sÄ±ÄŸÄ±nan kÄ±zÄ± ÄŸair NazÄ±m Hikmet Moskova havaalanÄ±na iner inmez, 'gÄŸzlerimin Ä±ÄŸÄ±nÄ± Ä±stalin'e (Stalin) borÅŸluyum. Beni o yarattÄ±, beni o yaÄŸatÄ±yor' diye baÄŸÄ±rmÄ±ÄŸ (...) NazÄ±m Moskova'nÄ±n da Demir Perde'nin de ne olduÄŸunu elbet biliyordu. Oraya giderken kendi adÄ±na yayÄ±nlanacak bÄ¼tÄ¼n demeÅŸleri, ÄŸiirleri ve yazÄ±larÄ± peÄŸinen imzalamaya hazÄ±rlanmÄ±ÄŸti."

Ä±zu halde yÄ±llardÄ±r NazÄ±m'Ä±n samimi inancÄ± budur: Onu Ä±stalin yaratmÄ±ÄŸti, o her ÄŸeyini, gÄŸzlerinin

Ä±ÄŸÄ±ÄŸÄ±nÄ± bile Ä°stalin'e borÄŸludur. BÄ¼tÄ¼n isteÄŸine raÄŸmen burada bizim aramÄ±zda bu gerÄŸeÄŸi aÄŸÄ±kÄŸa sÄŸileyemiyor, dolambaÄŸiÄ± yollar arÄ±yordu. Äžimdi muradÄ±na erdi. Moskova'da halikÄ± (yaratÄ±cÄ±sÄ±) ÄŸnÄ¼nde dilediÄŸi gibi kapanÄ±p secdeye varabilir".

Cumhuriyet gazetesinin edebiyattaki karÄŸÄ±lÄ±ÄŸÄ± olan VarlÄ±k dergisinde de (ikisi de sonradan solcu oldu) aynÄ± tarihte ÄŸunlarÄ±n yazÄ±ldÄ±ÄŸÄ±nÄ± gÄŸrÄ¼yoruz:

"NazÄ±m Hikmet, inancÄ± ne olursa olsun, herÄŸeyden ÄŸnce vatanÄ±na baÄŸliÄ± bir TÄ¼rk ÄŸairi midir, yoksa gÄŸzÄ¼ dÄŸnmÄ¼ÄŸ bir komÄ¼nizm softasÄ± mÄ±? BugÄ¼ne kadar mÄ¼nakaÄŸÄ± mezuu bÄŸyle bir mesele vardÄ±.

"(...) Äžimdi, dava halledilmiÄŸ, mÄ¼nakaÄŸÄ± kapanmÄ±ÄŸÄ±r. NazÄ±m'Ä±n sapÄ±k akidesinde memleketi iÄŸin en kÄ¼ÄŸÄ¼k bir yer yoktur. (...) Äžimdi onun lehinde nÄ¼mayiÄŸ yapanlara rastlanamayacaÄŸÄ± gibi, dÄ¼nya gazetelerinde bir daha adÄ±nÄ±n anÄ±ldÄ±ÄŸÄ± da gÄŸrÄ¼lmeyecektir. Buna karÄŸÄ±lÄ±k bizim gazetelerimiz habire onunla meÄŸgul oluyorlar. VatanÄ±na ihanet etmiÄŸ bir ÄŸaire layÄ±k olduÄŸu cezayÄ± vermek istiyorsak, bundan bÄŸyle TÄ¼rkÄ¼k iÄŸin onu yok farzetmek, sÄŸzlerine ve hareketlerine karÄŸÄ± kulaklarÄ±mÄ±zÄ± tÄ±kamak, hezeyanlarÄ±na cevap vermeÄŸe dahi kalkÄ±ÄŸmamak en doÄŸru hareket olur."

"Biz ona uymayalÄ±m" diyor VarlÄ±k dergisi. Ve NazÄ±m'Ä±n cezasÄ±nÄ± topyekÄ¼n kÄ±lmaya kalkÄ±ÄŸÄ±rken, aslÄ±nda kendini de bilmemekle, gÄŸrmemekle, cehaletle ve aptallÄ±kla cezalandÄ±rmÄ±ÄŸ oluyor. TÄ¼rk edebiyatÄ±nÄ±n en gÄ¼ÄŸiÄ¼ damarlarÄ±ndan birini keserken, kendini de sakatlamÄ±ÄŸ oluyor.

NazÄ±m'Ä±n kiÄŸisel kaderi, kendisi siyasetten uzaklaÄŸsa da, sosyalist hareketin kaderine baÄŸlanmÄ±ÄŸÄ± bir kez: 1960'larda yeniden ve bu kez kitlesel olarak doÄŸan TÄ¼rkiye sosyalist hareketi, NazÄ±m'Ä± geri aldÄ±. AtatÄ¼rk'e mektubunu okuyan genÄŸ sosyalistler belki biraz sarsÄ±ldÄ±lar, ama mektubun ideolojik arka planÄ±nÄ±, TKP ideolojisine uygunluÄŸunu bildikleri iÄŸin onu anladÄ±lar da.

Ve NazÄ±m'Ä±n yapÄ±tÄ±, hem 1960'larÄ±n sosyalist hareketini hem de 1960'larÄ±n devrimci edebiyatÄ±nÄ± besleyen damarlardan biri oldu. BÄŸlÄ¼cÄ¼ deÄŸil, birleÄŸtiriciydi ÄŸimdi.

NazÄ±m'Ä±n ÄŸiiri ÄŸoÄŸu zaman edebiyat dÄ±ÄŸÄ± ÄŸlÄŸÄ¼tlerle ele alÄ±nmÄ±ÄŸ, bir eleÄŸtirinin ya da deÄŸerlendirmenin deÄŸil, toptan benimseme ya da toptan yadsÄ±manÄ±n konusu olmuÄŸtur. Sadece siyasal yaÄŸamÄ±nÄ±n hep ÄŸn planda oluÄŸundan deÄŸil, ÄŸiirlerinde siyasal ya da ideolojik boyutun da belirgin oluÄŸundan ÄŸtÄ¼rÄ¼dÄ¼r bu. Her ÄŸairin bÄŸyle bir ideolojik yÄ¼kÄ¼ aynÄ± kolaylaÄ±kla kaldÄ±rabilecek sÄŸylenemez.

Äžair Cemal SÄ¼reya, NazÄ±m'Ä±n ÄŸiirinin bu yÄ¼kÄ¼n altÄ±nda ezilmediÄŸini belirtiyor:

"Tepeden bakÄ±lÄ±rsa, her sanat yapÄ±tÄ±nÄ± siyasal bir anlamÄ± vardÄ±r: Belli bir sÄ±nÄ±fÄ±n, belli bir hayat gÄŸrÄ¼ÄŸÄ¼nÄ¼n koÄŸullarÄ±yla yÄ¼klÄ¼dÄ¼r. (...) Ne var ki burada siyasal deyimini geniÄŸ anlamdadÄ±r, daha ÄŸok tarih aÄŸÄ±sÄ±ndandÄ±r; sanatÄŸÄ±nÄ± siyasal bir niyetle hareket etmediÄŸi halde, sonuÄŸta ister istemez siyasal bir konum kazanacaÄŸÄ±nÄ± anlatmaktadÄ±r. Bir de sanatÄŸÄ±nÄ± daha ÄŸÄ±kÄ±ÄŸ noktasÄ±nda siyasal bir tutumda olduÄŸu, iÄŸe baÄŸlarken tarihi Ä¼stlendiÄŸi durum var.

"NazÄ±m Hikmet'in ÄŸiiri bu anlamda da siyasaldÄ±r. Bu anlamda siyasal ÄŸiirin baÄŸarÄ±sÄ±, Ä¼stlendiÄŸi hayat deÄŸerleriyle yeni ÄŸiir deÄŸerleri arasÄ±nda kurulacak bileÄŸkeye baÄŸliÄ±dÄ±r; yani hayat deÄŸerleri, yeni ÄŸiir deÄŸerleri yaratmaktadÄ±r. DÄ¼ÄŸÄ¼nce, ÄŸiirsel akÄ±ÄŸÄ± engellememeli, ÄŸairi ezmemelidir. (...)

"NazÄ±m Hikmet'in ÄŸnemi ÄŸurada: Bir devrim dÄ¼ÄŸÄ¼ncesini toptan Ä¼stlenmiÄŸ ve sonuna kadar gÄŸtÄ¼rmek cesaretini gÄŸstermiÄŸtir. Ä±te yandan ÄŸiirinde -anlatÄ±mÄ±nda, kullandÄ±ÄŸÄ± imgelerde, dil tutumunda-

dÄ¼ÄŸÄ¼ncesinin, hayatÄ±nÄ±n, varoluÄŸunun karÄŸÄ±lÄ±ÄŸÄ±nÄ± bulmuÄŸtur. BaÄŸka ÄŸairlerde gÄŕmeye alÄ±ÄŸÄ±ÄŸÄ±mÄ±z, dÄ¼ÄŸÄ¼ncenin sÄ¼s olarak, iÄŸreti olarak serpiliÄŸi (...) yoktur onda. DÄ¼ÄŸÄ¼nce biÄŸimsel olarak deÄŸil, yapÄ±sal olarak yerleÄŸir NazÄ±m Hikmet'in ÄŸiirine. TÄ¼mden gelmez onda dÄ¼ÄŸÄ¼nce. Daha ÄŸok hayatÄ±n verilerinden ÄŸÄ±kÄ±ÄŸÄ±nÄ± yapar."

NazÄ±m, tarihsel maddeciliÄŸi ve sosyalizmi ÄŸiirine ÄŕzÄ¼mlemiÄŸtir. Ama bu hemen olmamÄ±ÄŸtir. Sovyet Rusya'da yazdÄ±ÄŸÄ± ilk ÄŸiirleri, biÄŸimsel olarak Mayakovski'nin, iÄŸerik yÄŕnÄ¼nden de Sovyet ProletkÄ¼t ÄŸairlerinin etkisi altÄ±ndadÄ±r. O da ProletkÄ¼t gibi, eski kÄ¼ltÄ¼r ve hayat deÄŸerlerini toptan yadsÄ±r bu ilk dÄŕneminde, makineleÄŸmeyi savunur, doÄŸaya karÄŸÄ± makinenin ÄŕvgÄ¼sÄ¼nÄ¼ yapar.

Sosyalizm, onun iÄŸin insanlar arasÄ± eÄŸitlik ve insanla doÄŸa arasÄ±ndaki eski uyumun yeniden kurulmasÄ± kadar, hatta bunlardan daha ÄŸok, insanÄ±n doÄŸa Ä¼zerindeki egemenliÄŸinin kutsanmasÄ± gibidir. Ama bu tutum, onu yer yer Marksizmin de dÄ±ÄŸÄ±na dÄ¼ÄŸÄ¼rÄ¼r. 1922'de yazdÄ±ÄŸÄ± "Yalnayak" ÄŸiiri ÄŸu dizelerle biter:

TatÄ± maval dinlemekten gayrÄ± usandÄ±k.

ArtÄ±k

hepinizin kafasÄ±na

ÄŸu

daaaaaank

desin:

KÄŕyÄ¼nÄ¼n topraÄŸa hasreti var,

topraÄŸÄ±n hasreti

makinalar!

Bunun 1950'den sonra DP iktidarÄ±nca bÄ¼yÄ¼k ÄŕiÄŸÄ¼de gerÄŸekleÄŸtirildiÄŸini dÄ¼ÄŸÄ¼nÄ¼rsek, ÄŸiirin de ne kadar kÄ±sa erimli olduÄŸunu anlarÄ±z. Bu, ÄŸiir deÄŸildir ÄŸÄ¼phesiz. NazÄ±m bu ÄŸiirde ve bu dÄŕnemde daha ÄŸok ÄŸiire karÄŸÄ± ÄŸÄ±kar, OsmanÄ± ÄŸiir geleneÄŸinin Tanzimat ve Serveti FÄ¼nun'da zaten kesintiye uÄŸramÄ±ÄŸ, zayÄ±flamÄ±ÄŸ geleneÄŸini iyice yÄ±kmaya ÄŸalÄ±ÄŸmaktadÄ±r. Ä°ÄŸte bu yÄ±kma tavrÄ±nÄ±n kendisi bir ÄŸiir eylemidir.

Ama yine de bu dÄŕnemden "SalkÄ±msÄŕÄŸÄ¼t" ve "Bahri Hazer" gibi bugÄ¼n de etkisini koruyan ÄŸiirler kalmÄ±ÄŸtir. 1930'lara kadar yumuÄŸayarak sÄ¼ren bu ÄŸiir tavrÄ±nÄ±n bir yÄŕnÄ¼ de bireyselliÄŸin bir yana itilmesi, topluluÄŸun yÄ¼celtilmesidir:

Äžeffaf

temiz

damlalarÄ±yla gÄŕzlerimiz

bir umman iÄŸinde o kadar birleÄŸti kiy

kaynÄ±yan suda buzu

nasÄ±l eritirseniz,

iÄŸte biz de

birbirimizde

Äŕyle kaybolduk

("GÄŕzlerimiz", 1922)

Ya da ÄŸu:

BaÄŸladÄ± iÄŸe

Bitirdi iÄŸi...

...

Onun iÄŸin; baÄŸlayan, biten, baÄŸlÄ±yan iÄŸ var,

sorgu soruÄŸ yok...

GidiÄŕ var.
DuruÄŕ yok...
O milyonlarÄ±n milyonda biridir.
O bir sÄ±ra neferidir...

("SÄ±radaki", 1930)

Bu Äŕiir, SSCB'de 1930'da baŕŕlayan ve "sorgusuz sualsiz ÄŕalÄ±ÄŕmayÄ±" yÄ¼celten Stahanov harekelinin etkisini yansÄ±tÄ±r.

NazÄ±m'Ä±n bu dÄŕnemde yazdÄ±ÄŕÄ± Äŕiirlerde, halka, insanlara dÄ±Äŕardan baktÄ±ÄŕÄ±, onlarÄ± o dÄŕnemdeki Stalinist ideolojinin gÄŕrmek istediÄŕi gibi gÄŕrdÄ¼ÄŕÄ¼ sÄŕylenebilir. Buna karÄŕÄ±lÄ±k, devrimci bireyi, Parti Ä¼yesini de yÄ¼celttiÄŕi gÄŕrÄ¼lÄ¼r. "Mavi GÄŕzlÄ¼ Dev", "Äžair", "YÄ¼rÄ¼yen Adam" gibi Äŕiirlerde bu tutum belirgindir.

Benerci Kendini NiÄŕin Ä¼ldÄ¼rdÄ¼? Äŕiirinde, davadan dÄŕnen Äževket SÄ¼reyya ile hesaplaÄŕÄ±rken, davadan dÄŕnmeyenleri idealize eder. NazÄ±m'Ä±n Äŕiiri Taranta Babu'ya Mektuplar ve Äžeyh Bedreddin DestanÄ± ile yeni bir olgunluk evresine girmiÄŕtir.

Bu yapÄ±tlarda, tarihsel maddeci dÄ¼ÄŕÄ¼nce daha zenginleÄŕirken, NazÄ±m'Ä±n eski halk ve divan Äŕiirinin imkanlarÄ±ndan da yararlandÄ±ÄŕÄ± gÄŕrÄ¼lÄ¼r.

Memleketimden Ä±nsan ManzaralarÄ±'nda ve cezaevi Äŕiirlerinde ortaya ÄŕÄ±kacak olan o Äŕok ÄŕaÄŕÄ±ÄŕÄ±mlÄ±, yumuÄŕyak, nerdeyse organik dilin ve Cemal SÄ¼reya'nÄ±n deyimleriyle "sÄŕylenen hikayeyi kendi dinamiÄŕine Äŕekip gÄŕtÄ¼ren diyalektik anlatÄ±mÄ±n" bu Äŕiirlerde ilk kez gÄŕrÄ¼ndÄ¼ÄŕÄ¼nÄ¼ sÄŕylemek yanlÄ±Äŕ olmaz.

AsÄ± NazÄ±m, 1940'larda ve daha sonra yurt dÄ±ÄŕÄ±nda yazÄ±lmÄ±Äŕ Äŕiirlerdedir. Bu dÄŕnemde NazÄ±m'Ä±n Äŕiirinde en dikkat Äŕekici yenilikler, doŕŕaya ve insanlara daha yumuÄŕyak, Äŕffkesiz bakmaya baŕŕlamasÄ±dÄ±r, Ä±nsan ManzaralarÄ±'nda karÄ±ÄŕÄ±m hastaneye getirirken bir yandan da toprakta yarÄ±m bÄ±raktÄ±ÄŕÄ± ÄŕalÄ±ÄŕmasÄ±nÄ± dÄ¼ÄŕÄ¼nen DÄ¼melli kÄŕylÄ¼yle ilgili Äŕu pasaj, bu aÄŕÄ±dan anlamlÄ± bir gÄŕstergedir:

DÄ¼melli yeni bir sevinÄŕle kulak kabarttÄ±.
Sesler geliyordu,
Äŕehrin batÄ±sÄ±ndan yola ÄŕÄ±kan kaÄŕnÄ± sesleri.
Bir taÄŕ balta gibi iÄŕleyen
ve ayÄ±n altÄ±nda aÄŕÄ±r pÄ±rÄ±tlÄ±larla geniÄŕleyen
alt edilmemiÄŕ bozkÄ±rÄ±n
vahÄŕi ÄŕarkÄ±sÄ±ydÄ± bu.

DoŕŕanÄ±n "alteredilmesi" dÄ¼ÄŕÄ¼ncesi burada da ortaya ÄŕÄ±kar; ama bu kez mekanik ya da mekanist bir anlayÄ±Äŕtan arÄ±nmÄ±Äŕ olarak, "vahÄŕi" doŕŕaya karÄŕÄ± bir hayranlÄ±ÄŕÄ±, bir Äŕzlemi de iÄŕererek...

Daha da Äŕnemlisi, daha Äŕnce konuya dÄ±Äŕardan uygulanan ve sadece Äŕairin Äŕznel sesinin, Äŕznel tutumunun ifadesi olan ritm, bu Äŕiirlerde doŕŕanÄ±n, insanlarÄ±n yaÄŕamÄ±nÄ±n, kÄ±saca Äŕiirin konusunun kendi hareketi olmuŕ gibidir. Bu, hapishane Äŕiirlerinde gÄŕrÄ¼nen karakterlerde de kendini gÄŕsterir: Ä±n planda olan, NazÄ±m'Ä±n onlara bakÄ±ÄŕÄ± deÄŕil, onlarÄ±n kendi baÄŕÄ±msÄ±z gerÄŕeklikleridir.

NazÄ±m'Ä±n bu gerÄŕekÄŕiliÄŕe ulaŕmasÄ± iÄŕin cezaevine girmesi, artÄ±k hiÄŕbir idealizasyonun mÄ¼mkÄ¼n

olmadÄ±ÄŸÄ± bir eÄŸitimden geÄŸmesi gerekiyordu belki de... Ama bilinÄŸli bir ÄŸsaba da var: Kemal Tahir'e mektuplarÄ±nÄ±n ana konusu, edebiyatta (ve yaÄŸamda) "ÄŸairane" tavrÄ±n bÄ±rakÄ±lmasÄ±nÄ±n gerekliliÄŸidir.

NazÄ±m'Ä±n bu anlayÄ±ÄŸla, ÄŸeÄŸitli dÄŸnemlerde SSCB'de resmÄ± sanat gÄŸrÄ¼ÄŸÄ¼ olan "sosyalist gerÄŸekÄŸiliÄŸi" veya "devrimci romantizmi" aÄŸtÄ±ÄŸÄ± da sÄŸylenmeli. Kemal Tahir'e mektuplarÄ±nda, ÄŸolohov'u ve Ehrenburg'u bile ÄŸairanelikle eleÄŸtirmesi, bunun ifadesi sayÄ±labilir.

NazÄ±m'Ä±n son dÄŸnem ÄŸiirleri, yaÄŸamÄ± coÄŸkuyla seven bir insanÄ±n ÄŸlÄ¼m gerÄŸeÄŸiyle yÄ¼zleÄŸmesinin, kendini ÄŸlÄ¼me alÄ±ÄŸtÄ±rmasÄ±nÄ±n kayÄ±tlarÄ±dÄ±r. Ama buna zaten hazÄ±rlÄ±klÄ±ydÄ±: Cezaevi, kapatÄ±lma, sonuca varmayan didiÄŸmeler, kendisinin kiler de iÄŸinde olmak Ä¼zere insanlarÄ±n zaaf larÄ±, onun olumsuz'un terbiyesinden geÄŸmesini, Hegel'in deyimiyle "Negatifin emeÄŸi"ne maruz kalmasÄ±nÄ± saÄŸlamÄ±ÄŸtÄ±.

Bir bÄ¼tÄ¼n olarak bakÄ±ldÄ±ÄŸÄ±nda, NazÄ±m'Ä±n ÄŸiirinde ÄŸÄŸyle bir devinimi gÄŸrmek imkansÄ±z: O, ileriye gittikÄŸe geÄŸmiÄŸi sahiplenmiÄŸ, hayata baÄŸlandÄ±kÄŸa ÄŸlÄ¼mle de barÄ±ÄŸmÄ±ÄŸtÄ±. Bu barÄ±ÄŸÄ±n, bu dinginliÄŸin Ä¼rÄ¼nÄ¼ olan ÄŸiirler, belki de YalÄŸÄ±n KÄ¼ÄŸÄ¼kÄ¼n sÄŸylediÄŸi gibi NazÄ±m'Ä±n en iyi Ä¼rÄ¼nleridir:

Bitkiler ipeklisinden dallÄ± budaklÄ±sÄ±na
hayvanlar tÄ¼ylÄ¼sÄ¼nden pullusuna
evler kÄ±l ÄŸadÄ±rÄ±ndan betonarmesine
aletler uÄŸaÄŸÄ±ndan tÄ±raÄŸ makinesine kadar
bir de denizler bir de bardaktaki su
bir de yÄ±ldÄ±zlar
bir de daÄŸlarÄ±n uykusu
bir de her ÄŸeyle her yerde karmakarÄ±ÄŸÄ±k insan
yani alÄ±nteri
yani kitaplardaki yalan
yani doÄŸru yalan
yani dost dÄ¼ÄŸman
yani hasret sevinÄŸ keder
gelip geÄŸtim kalabalÄ±ÄŸÄ±n iÄŸinden
gelip geÄŸen kalabalÄ±kla beraber.

(14 ÄŸustos 1930) (OK/EZÄ±)

* Orhan KoÄŸak'Ä±n bu yazÄ±sÄ± ilk kez 1988'de "Sosyalizm ve Toplumsal MÄ¼cadeleler Ansiklopedisi"nde yayÄ±nlandÄ±.

Source: [kEditor](#)